

Un indret on guardar el gel per l'estiu: els pous de neu i de gel

La difusió a l'Europa occidental de l'ús i aprofitament de la neu i el glaç arriba de la mà dels grecs i romans. Eren usats com a refresc i conservació d'aliments. A l'Edat Mitjana eren considerats productes de luxe exclusiu de nobles i reis. El gel també s'utilitzava en medicina per alleugerir la febre, tallar hemorràgies, com a antiinflamatori, etc.

La seva popularització a casa nostra comença a partir del segle XVII i es construeixen pous de glaç per la seva conservació. A Manresa se'n construiran diversos: el més gran a tocar de les muralles de la ciutat, dos més a la vora del Cardener, i altres a la riera de Rajadell, un dels quals és el conegut com el "pou de l'Obaga de l'Agneta".

La construcció es feia soterrada amb terra i en una zona obaga pròxima a una riera o riu que és on hi havia basses on es deixava congelar l'aigua. A ple hivern un cop format el gruix suficient de glaç se serrava en grans blocs i es transportava fins a l'interior del pou. Es tenia cura de separar els blocs amb branques de pi, fulles o palla per evitar que els blocs se solidifiquessin. A mesura que es rebien les comandes a la ciutat o als seus voltants es transportava embolicat als llocs de consum.

Les "pedres vives", recurs mediambiental

Les condicions ambientals dels marges els converteixen en valuosos hàbitats per plantes i animals. Petits invertebrats com els caragols, o insectes i aràcnids utilitzen les esclotxes dels murs com a refugi. Altres animals com els rèptils -sargantanes, llargardaixos, dragons o serps- troben entre les pedres un amagatall per fugir dels depredadors o on esperar les seves preses. També s'hi amaguen petits mamífers: conills, ratolins o eriçons, entre altres. També les barraques abandonades són aprofitades per la pernoctació d'algunes aus com el "barracaire" o cua-roig i fins i tot el mussol hi troba un bon amagatall per al seu descans diürn.

Algunes espècies vegetals troben refugi entre els murs: les que viuen al damunt de la pedra, com líquens i molles, i les que es desenvolupen entre les esclotxes dels marges d'abancalament, com ara falgueres, crespins, falzies, ortigues, esparregueres o esbarzers.

Per últim, cal destacar la funció que tenen els espais separats per murs de pedra seca com a tallafocs naturals i el seu paper regenerador de les plantes i arbres en cas d'incendi perquè ajuden a sostenir la terra dels pendents.

ORGANITZAT PER: Ajuntament de Manresa, Centre d'Estudis del Bages, Centre Excursionista de la Comarca del Bages, Escola Agrària de Manresa, Institució Catalana d'Història Natural, Meandre i Fundació Turisme i Fires de Manresa

TEXT: Jaume Plans i Maestra

FOTOGRAFIA DE PORTADA: Baixador de pedra (Jaume Plans, 2019)

VISITES A LA MANRESA DESCONEGUDA

Festa Major 2019

LA PEDRA SECA ARRAN DE LA RIERA DE RAJADELL

Terrasses, barraques, tines i pous de glaç

LA PEDRA SECA ARRAN DE LA RIERA DE RAJADELL Terrasses, barraques, tines i pous de glaç

El Pla de Bages està format per olles d'erosió obertes principalment pels rius Llobregat i Cardener, on la major part del terreny és trencat i muntanyenc. La pagesia, per fer òptim el conreu de la terra, va haver d'afrontar les particularitats d'aquest terreny, tant fos a la plana com als vessants de les serres i turons on plantarà vinya, olivera i ametller.

Parcel·lar i endreçar els camps requeria realitzar un esforç titànic de noves rompudes. Perquè una nova parcel·la de terreny fos el màxim productiva s'havia de netejar d'arbres, arrels, matolls i pedres, les quals serviran per l'aixecament de murs pel sosteniment de la terra dels vessants. És en aquest moment que neix l'arquitectura de la pedra seca.

L'art de la pedra en sec es basa en la utilització únicament de pedra per realitzar estructures i construccions, que poden estar treballades o no, sense cap mena de morter que ajudi a l'assentament de les pedres i serveixi de ciment d'unió. De vegades s'utilitzen argiles o fangs per reomplir els espais entre les pedres però sense funció cimentant. Les roques que trobem emprades en la majoria de les construccions de pedra seca, són els conglomerats, les sorrenques, les lutites, les calcàries -anomenades vulgarment pedra calar-, les evaporites -roques solubles provinents de l'evaporació de l'aigua d'un antic mar- i les que formen les graves.

A part de fer terrasses amb murs de pedra seca per al sosteniment de la terra,

Barraca de vinya l'any 2019 (Ajuntament de Manresa)

el pagès també tindrà la necessitat de disposar d'un habitatge temporal per aixoplugar-se i com a recer per l'animal: la "barraca"; confeccionar camins per arribar amb les cavallerisses als camps de conreu; confeccionar recs, canalitzar l'aigua fent cisternes i pous d'aigua; construir tancats pel bestiar, forns de calç, pous de neu i glaç i tines enmig de les vinyes, que servien per a l'emmagatzematge del vi.

L'espai que es vol donar a conèixer sobre la riera de Rajadell per la part de la soleia fins a l'obaga de l'Agneta. Aquest

indret està documentat des de l'Edat Mitjana on apareixen alguns masos medievals que tenien terres a la zona com el de les Tries Jussanes que serà absorbit pel mas Comdals, el Major de la Pila o Bosch, actualment mas del Xup i el mas Oller. El conreu més intensiu però, es produeix a partir del segle XVII, amb la parcel·lació de la serra de Montlleó també dita de na Cornet pel mas de Castellgalí -sota domini de Montserrat- i l'Obaga de l'Agneta i del Major per plantar vinya i oliveres.

Transformar el paisatge per fer-lo conreable: bancals, marges o feixes i murs

Els marges o parets en pedra seca modelen i anivellen les línies del terreny en terrasses, conservant el sòl i fent factible el seu conreu. Per això, la seva estructura ha de ser compacta, resistent i homogènia per tal de suportar la terra acumulada, a més de drenar l'aigua de la pluja. Es poden fer de dues formes: de balança o verticals i en talús seguint les corbes del terreny. També es feien murs per delimitar camins com és el cas dels camins rals i ramaders.

Pel que fa a l'obtenció de les pedres per

Els marges o parets en pedra seca modelen i anivellen les línies del terreny en terrasses, conservant el sòl i fent factible el seu conreu

la confecció dels murs les eines utilitzades bàsicament eren el perpal, barra de ferro llarga o, la perpalina, més curta,

per moure la pedra i el mall per trencar-la. Per transportar-la es fabricava un estiràs amb fusta de roure.

Per saber com vivien

La "barraca de vinya" és la denominació popular que rep al Bages l'habitatge rural lligat a l'activitat vinícola que es va desenvolupar dels segles XVII fins a principis del XX i allà on hi havia vinya era habitual veure-hi una o més barraques. Construccions que complien la funció d'habitatge temporal, resguard de les inclemències del temps o per guardar l'utillatge, entre altres usos. Els seus constructors eren els propis pagesos, però també gent especialitzada com els mestres de cases i els "cerdans", individus provinents de la Cerdanya.

Receptacle on guardar la verema: la tina

El most i la brisa es fermenta a l'interior de la tina, construcció per conservar la verema, fins que el vi es trascola cap a les bótes. Les tines habitualment s'havien construït al costat dels masos, però, en algunes poblacions del Bages, a partir del segle XVIII i, sobretot, el XIX, es

construïran enmig de les vinyes; es tracta d'un sistema per evitar els costos que suposava el transport de la verema des de la vi-

nya fins a casa, més quan els camins s'havien de tragar a bast o, fins i tot, a braços amb semalers.